

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- พิพาดา ยังเจริญ. โลกทัศน์ของสตรีญี่ปุ่นยุคเทคโนโลยี : ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงจากสมัยจารีต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- ภิรมย์ พุทธรัตน์. ชาмуไรชนชั้นนักรบของญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: อมรรการพิมพ์, 2530.
- มาริสสา พงษ์ยนตกิจ. สายใยแห่งวัฒนธรรมญี่ปุ่นจากวรรณกรรมคลาสสิกสมัยเฮอันสู่โลกสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2542.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2545.
- เสาวลักษณ์ สุริยวงศ์ไพศาล. ศึกษานิตยสาร. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2528.

ภาษาญี่ปุ่น

- Andō Tsunejirō. Yōkyoku Kyōgen To Kinse No Bungē. Tokyo: Wanyashoten, 1986.
- Harada Tomohiko. Edo Zenki No Josē No Sēkatsu. in Nihon Josē Shi, p.98-134. Tokyo: Shibunkaku, 1981.
- Hoshino Ayano. Hēke Monogatari Kenkyū-Onnamusha-Tomoe. Kokugo Kokubun 5 (March 1989): 156-177.
- Hosogawa Ryōichi. Onnanochūse Ononokomachi Tomoe Sonota. Tokyo: Nihon Editor School, 1989.
- Ichiko Tēji. Nihon Koten Bungaku Zenshū Hēke Monogatari 2. Tokyo: Shōgakukan, 1975.
- Ishida Misumaro. Shinbukkyōjiten. Tokyo: Sēshinshobō, 1962.
- Kobayashi Yasuharu. Hēke Monogatari Handbook. Tokyo: Sansēdo, 2007.
- Kondō Yoshikazu. Bugu Shōzoku Uma – Mononikodawaru. Kokubungaku (October 2002): 74-79.
- Koyama Hiroshi. Satō Kikuo and Satō Kenichirō. Nihon Koten Bungaku Zenshū Yōkyokushū 1. Tokyo: Shōgakukan, 1973.
- Kubota Jun. Shinkokin Wakashū Jō. Tokyo: Shinchōsha, 1979.
- Matsumura Akira. Daijisen. Tokyo: Shōgakukan, 1995.

- Minamoto Kenichirou. Tomoenimotomeraretamono. Kaishakutokanshou 70 (March 2005): 22-33.
- Minamoto Kenichirō. Tomoe No Henbō. Nihon Bungē Kenkyū 56 (March 2005): 41-43.
- Mizuhara Ichi. Heikemonogatariniokeruyoshinakasetsuwanokeisei. Bungakugogaku 18 (December 1960): 88-99.
- Mizuhara Ichi. Tomoe No Densetsu-Setsuwa. Kaishaku To Kanshō 32 (July 1967): 202-204.
- Nakamura Yasuo. Nō No Men. Kyoto: Kowarashoten, 1974.
- Nishimura Hiroko. Nihon Bungaku Ni Miru Nihon Josē No Rekishi. Tokyo: Yoshikawakōbunkan, 2000.
- Noda Sayuri. Tomoe Zō No Kēsē. Tamamo 33 (August 1997): 42-49.
- Ōkubo Tadakuni. Nihonkoten Bungaku Chikamatsu. Tokyo: Kadogawashoten, 1979.
- Otoba Hiromu. Jōrurishū Jō. Tokyo: Iwanamishoten, 1976.
- Shimonaka Hiroshi. Nihonshi Daijiten 6. Tokyo: Hēbonsha, 1994.
- Tabata Yasuko. Sōson To Josē. in Nihonjosēshi, pp.95-105. Tokyo: Yoshigawakōbunkan, 1987.
- Tanemura Sōhachi. Tsūzoku Nihon Zenshi Gempē Sēsui Kī. Tokyo: Waseda Daigaku Shuppanbu, 1912.
- Toita Yasuji. Kanshō Nihon Koten Bungaku Jōruri Kabuki, Tokyo: Kadogawashoten, 1977.
- Wakita Haruko. Nyonin Seiji No Zankō. in Nihonjosēshi, pp.90-94. Tokyo: Yoshigawakoubunkan, 1987.
- Yamashita Hiroaki. Biwahōshi No "Hēke Monogatari" to Nō. Tokyo: Hanawashobō, 2006.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

เกื้อพันธ์ นาคบุปผา. พื้นฐานการอ่านวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: เลิฟแอนด์ลิฟเพรส, 2542.

ภาษาญี่ปุ่น

Enchi Fumiko. Gempē sōranki No Josē. Tokyo: Shūeisha, 1977.

Kawata Masami. "Hēke Monogatari" Ni Okeru Yoshinaka Zō. Nihon Bungaku Shiyō
(September 1989): 38-52.

Kajiwara Masaaki. Giō -Tomoe Gozen-Kosaishō -Kenrēmonin. Kokubungaku
(October 1969): 80-81.

Kubo Motoko. Kiso Yoshinaka yōkyoku- Hēke Monogatari No Kanrensē. Tōyō
Daigaku Tanki Ronshū Kokugohen 4 (March 1968): 19-31.

Nagai Michiko. Hēke Monogatari No Onnatachi. Tokyo: Bungeshunjū, 2005.

Nitobe Inazō. Bushidō. Translated by Misaki Ryūichirō. Tokyo: PHP, 2003.

Takagi Nobu. Senjō Wo Odori Nukeru-(Chinkon) Suru Tomoe. Nihonbungaku 43 (August
1994): 56-60.

Taki Sūzō. Onnatachi No Gempē Koi Makie. Kyoto: Kyoto Shimbun Shuppan Center,
2004.

Taya Hisao. Tomoe Gozen. Nagano: Alpha Generation, 1994.

Taya Hisao. Kiso Yoshinaka. Nagano: Office Angle, 2005.

Yamada Sōzen. Hēke Monogatari Ni Egakareta Josē To Bukkyō. Kokubungaku
(July 2004): 57-65.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

คำว่าโทะโมะอะะ¹

1. คำว่าโทะโมะอะะที่เขียนด้วยตัวอักษรจีน 巴 มีความหมาย 3 ประการดังนี้
- ประการที่ 1 คือรูปร่างหรือลวดลายที่มีลักษณะคล้ายน้ำวน
  - ประการที่ 2 คือสิ่งของที่ถูกวาดให้มีลักษณะเป็นวงรี
  - ประการที่ 3 คือชื่อของตราสัญลักษณ์ ทั้งนี้ชื่อเรียกจะต่างกันไปตามจำนวนของสัญลักษณ์โทะโมะอะะและแนวหมุนวน เช่น

ลายโทะโมะอะะ 2 อันวนด้านขวา
Migi Futatsu Domoe (右二つ巴)

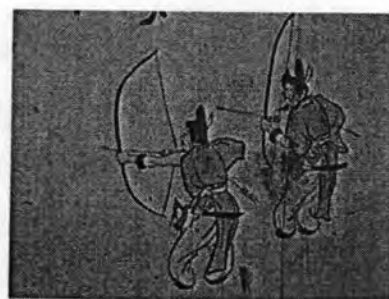

ลายโทะโมะอะะ 2 อันวนด้านซ้าย
Hidari Futatsu Domoe (左二つ巴)

ลายโทะโมะอะะ 3 อันวนด้านขวา
Migi Mittsu Domoe (右三つ巴)

2. คำว่าโทะโมะอะะที่เขียนด้วยตัวอักษรจีน 鞆絵 มีความหมายดังนี้
- คำว่า “โทะโมะ” Tomo (鞆) หมายถึงอุปกรณ์ที่ทำจากหนังใช้ผูกกับข้อมือซ้ายเพื่อป้องกันไม่ให้สายธนูตีมาโดนข้อมือภายหลังจากที่ยิงลูกธนูออกไป ส่วนคำว่า “อะะ” E (絵) หมายถึงรูปภาพ

¹ Matsumura Akira, Daijisen. (Tokyo: Shōgakukan, 1995) p.1929-1930.

บทละครโน

1. รูปแบบบทละครโนประเภทละครโมะโนะ²

บทละครโนเรื่อง “โทะโมะเอะ” จัดอยู่ในบทละครโนประเภทละครโมะโนะ ตัวละครเอกหรือฉนิเตะ Shite (シテ) เป็นวิญญาณของนักรบที่ไม่สามารถหลุดพ้นจากนรกภูมิฉนิเตะที่เต็มไปด้วยการฆ่าฟันอย่างไม่มีที่สิ้นสุดได้เนื่องจากยังมีสิ่งที่จิตของตนยึดติดอยู่ ด้วยเหตุนี้ในองก์ที่ 1 ตัวเอกจึงมาปรากฏตัวให้วะกิ Waki (ワキ) ซึ่งเป็นพระรูดงศ์และวะกิทซุระ Wakitsure (ワキツレ) ผู้ติดตามพระเห็นในร่างของมนุษย์ เช่น ในเรื่อง “โทะโมะเอะ” นางได้ปรากฏตัวในร่างของหญิงชาวบ้าน ในองก์ที่ 2 ตัวละครเอกซึ่งถูกเรียกว่า “โนะชิฉนิเตะ” Nochishite (後シテ) ก็จะปรากฏตัวตอนที่แท้จริงในร่างของวิญญาณและเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสนามรบ จากนั้นก็ขอให้พระช่วยสวดมนต์ให้ดวงวิญญาณของตน

2. เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงบทละครโน เรื่อง “โทะโมะเอะ”

2.1 หน้ากาก

2.1.1 หน้ากากแบบวะกะอนนะ Wakaonna (若女)

หน้ากากแบบวะกะอนนะมีลักษณะหน้าผากกว้าง แก้มมีเนื้อ ริมฝีปากอímตรงกลางคอด เรียวลง มุมปากโค้งขึ้น ใช้น้กับสตรีที่อ่อนเยาว์ มีความสดใส

2.1.2 หน้ากากแบบโซ Zō (増)

² เสาวลักษณ์ สุริวงศไพศาล, ศึกษามบทละครโน, (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2528), หน้า10-11.

หน้ากากแบบโสดมีลักษณะหน้าผากกว้าง แก้มมีเนื้อ ดวงตาและจมูกเรียว ริมฝีปากเล็กมุมปากโค้งลงเล็กน้อย ลักษณะเช่นนี้ทำให้ดูมีอายุมากกว่าหน้ากากแบบวะกะอนนะ มักใช้กับสตรีที่ดูสง่างาม มีสถานภาพสูงส่ง เช่น สตรีเทพ นางฟ้า

2.1.3 หน้ากากแบบมะซุกะมิ Masukami (十寸髪)

หน้ากากแบบมะซุกะมิจะมีลักษณะใบหน้าที่มีรอยย่นที่หัวคิ้ว ที่ด้านข้างใบหน้าจะมีปอยผมด้านข้างร่วงลงมาเล็กน้อย มีลักษณะนี้ใช้กับสตรีผู้มีสถานภาพสูง บางครั้งอาจจะสะท้อนถึงสภาพจิตใจที่ผิดปกติเนื่องจากมีเทพมาสิงสถิตในร่าง อีกทั้งยังใช้กับหญิงสาวที่ตกอยู่ในสภาพจิตใจสับสนแปรปรวน

2.2 ทรงผมคุโรตะเระ Kurotare (黒垂)

ทรงผมที่ปล่อยให้ผมห้อยลงถึงประมาณบ่า มักใช้เป็นทรงผมของเทพหรือมิเตะในองก์ที่ 2 ในบทละครโนประเภทมูระโอะโนะ

2.3 เครื่องแต่งกาย

2.2.1 คะระโอะริ Karaori (唐織)

ชุดผ้าทอที่ได้รับอิทธิพลมาจากจีน มักใช้ด้ายสีต่างๆ รวมทั้งสีเงินทองถักทอเป็นลวดลาย
ดอกไม้ต่างๆ ชุดกระโอะริมักใช้สำหรับตัวละครเอกที่เป็นสตรีหรือตัวละครชายที่เป็นขุนนาง

2.2.2 โงุชิ Ōguchi (大口)

โงุชีย่อมาจากกางเกงฮะกะมะโงุชิ ด้านหน้ามีรอยจีบพับ และด้านหลังเรียบแบน
ตามปกติมักใช้สวมใส่สำหรับตัวละครที่มีสถานภาพสูงศักดิ์ เช่น นักรบ นักบวช หรือสตรีสูงศักดิ์

ภาคผนวก ค

บทละครโจรริ³

บทละครโจรริได้ถือกำเนิดขึ้นในสมัยมูโรมะชิตอนปลาย คำว่า “โจรริ” มีที่มาจากเรื่องราวความรักของเจ้าหญิงโจรริ Jōruri Hime (浄瑠璃姫) กับชายหนุ่มชื่อว่าอุมิวะกะมะรุ Ushiwakamaru (牛若丸) จากเรื่อง “จูนิตันโซนิ” (十二段草子) เดิมทีการแสดงละครโจรริหมายถึงการขับลำนำคลอกับการบรรเลงเครื่องดนตรีสามเส้น Shamisen (三味線) ต่อมาในสมัยเอโดะตอนต้นได้มีการนำตุ๊กตามาประกอบการแสดงจึงเรียกว่า “ละครหุ่นโจรริ” หรือที่เรียกในภาษาญี่ปุ่นว่า “นิงเงียวโจรริ” Ningyō Jōruri (人形浄瑠璃) หรือ “บุนระกุ” Bunraku (文楽) มีทฤษฎีกล่าวว่าละครหุ่นโจรริถูกจัดแสดงขึ้นครั้งแรกเพื่อให้จักรพรรดิโกะโยะเซชิ Goyōsē (後陽成天皇) ได้ทอดพระเนตรที่ศาลเจ้าเอะบิสู Ebisu (えびす) ปัจจุบันในการแสดงจะประกอบด้วย

1. ผู้ขับลำนำ “ตะยู” Dayū (太夫) 1 คน ซึ่งจะเป็นผู้ขับลำนำทั้งส่วนที่เป็นบทบรรยายและบทพูดของตัวละครทั้งหมด

2. ผู้ตีดมะมิเซ็น Shamisen (三味線)

3. ผู้เชิดหุ่น 3 คน ได้แก่

- 3.1 “โอะโมะสุไก” Omozukai (主遣い) คนที่เชิดส่วนมือขวาและศีรษะ

³ Toita Yasuji, *Kanshō Nihon Kotenbungaku Jōruri Kabuki*, (Tokyo: Kadogawashoten, 1977) p.7-17.

3.2 “ฮิดะริซุกะไก” Hidarizukai (左遣い) คนที่เขิดมือซ้าย

3.3 “อะชิซุกะไก” Ashizukai (足遣い) คนที่เขิดขาทั้งสองข้าง

ผู้ขับลำนำที่มีชื่อเสียงคือทะเลเกะโมะโตะ กิดะยู Takemoto Gidayū (竹本 義太夫) ซึ่งได้สร้างโรงละครทะเลเกะโมะโตะขึ้นที่โอซากา ผู้เขียนบทละครโจริที่มีชื่อเสียงได้แก่ คิโนะโคอน Kinokaion ชิกะมะทซุ มนสะอะะมอน Chikamatsu Monzaemon (近松門左衛門) นอกจากนี้ชิกะมะทซุจะเขียนบทละครให้แก่โรงละครทะเลเกะโมะโตะแล้วก็ยังมียกเขียนรุ่นหลังที่มีชื่อเสียง ได้แก่ บุงโกโด Bunkōdō (文耕堂) มิโยะชิ โฉระกุ Miyoshi Shōraku (三好 松洛) ซึ่งทั้งสองคนนี้อยู่ในกลุ่มนักเขียนผู้ประพันธ์เรื่องฮิระงะนะซะอะชิซุกะไกที่ผู้วิจัยได้นำมาวิจัยในวิทยานิพนธ์นี้

ภาคผนวก ง

เครื่องแต่งกาย

1. มงกุฎเท็งกัน Tenkan (天冠)⁴

มงกุฎเท็งกันมีความหมาย 3 ประการ

- 1.1 มงกุฎที่จักรพรรดิซึ่งยังทรงพระเยาว์ใช้สวมเมื่อขึ้นครองราชย์
- 1.2 มงกุฎที่เทพหรือพระพุทธเจ้าสวม
- 1.3 มงกุฎที่เด็กใช้สวมในการรำยาบุงะกุ Bugaku (舞楽) ซึ่งเป็นการรำรำประกอบการบรรเลงดนตรีประเภทหนึ่งหรือการยิงธนูบนหลังม้า

2. ฮิตะตะระะ Hitatare (直垂)⁵

เดิมที่ชุดฮิตะตะระะเป็นชุดที่คนทั่วไปสวมใส่ในชีวิตประจำวัน ต่อมาในสมัยคะมะกุระจึงได้กลายเป็นชุดของนักรบใช้ใส่ในพิธีการ หรือเป็นชุดของคนในราชสำนักที่สวมใส่ในชีวิตประจำวัน

⁴ Matsumura Akira, *Daijisen*, (Tokyo: Shōgakukan, 1995), p.1843.

⁵ *Ibid.*, p.2227.

3. โคะโตะคะตะ Kosode (小袖)

ชุดโคะโตะคะตะในสมัยเฮอันเป็นชุดของขุนนางมักใช้ใส่เป็นชุดชั้นใน จนกระทั่งสมัยคะมะ
กุระจึงเริ่มใช้สวมเป็นชุดชั้นนอก ในสมัยเอโดะถูกสวมใส่อย่างแพร่หลายไม่จำกัดหญิงชายหรือชน
ชั้น⁶ ทั้งนี้รูปที่ปรากฏข้างต้นเป็นชุดโคะโตะคะตะสำหรับสตรี

---

⁶ Matsumura Akira, *Daijisen*, (Tokyo: Shōgakukan, 1995), p.971.

ภาคผนวก ๑

ชุดเกราะและอาวุธ

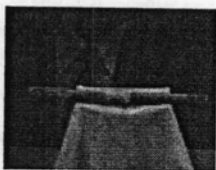
1. ชุดเกราะ

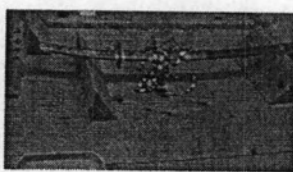
1. เสื้อเกราะส่วนหน้าอก เรียกว่า "โด" Dō (胴)
2. ชายชุดเกราะ เรียกว่า "คุซะสุริ" Kusazuri (草摺)
3. ที่กันส่วนต้นขา เรียกว่า "ฮะอิดะเตะ" Haidate (佩楯)
4. กางเกงที่ใส่ข้างใน เรียกว่า "ฮะกะมะ" Hakama (袴)
5. สนับแข้ง เรียกว่า "ซุเนอะเตะ" Suneate (脛当)
6. รองเท้าสาน เรียกว่า "โซะอะอิ" Sōai หรือ "วะระวะจิ" Waraji (草鞋)
7. แขนเสื้อ เรียกว่า "โซเดะ" Sode (袖)
8. สนับแขน เรียกว่า "โคะเตะ" Kote (籠手)
9. สนับมือ เรียกว่า "เทกโก" Tekkō (手甲)
10. หมวกนักรบ เรียกว่า "คะบุโตะบะชิ" Kabutobachi (兜鉢)
11. ปีกหมวกนักรบ เรียกว่า "ชิโกะโระ" Shikoro (鉾)
12. เครื่องประดับบนหมวกนักรบด้านซ้ายและขวา เรียกว่า "วะกิดะเตะ" Wakidate (脇立)
13. เครื่องประดับบนหมวกนักรบด้านหน้า เรียกว่า "มะเอะดะเตะ" Maedate (前立)
14. ส่วนที่คลุมป้องกันใบหน้า เรียกว่า "เม็งงุ" Mengu (面具)

2. อาวุธ

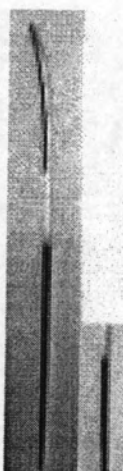
2.1 ดาบสั้น Kogatana (小刀) หรือ Koshigatana (腰刀)

2.2 ดาบยาว Tachi (太刀)

2.3 ง้าว Naginata (長刀) หรือ (薙刀)

2.4 ลูกธนู Ya (矢)

ภาคผนวก ฉ

“โกะซุอิ” Gosui (五衰) คือความเสื่อมของเทพทั้ง 5 ประการซึ่งบังเกิดขึ้นเมื่อชาวสวรรค์หมดบุญลง ลักษณะดังกล่าวแบ่งเป็น 2 ประเภทดังนี้

1. ไตโนะโกะซุอิ Dai No Gosui (大の五衰) ได้แก่
  - 1.1 เสื้อผ้ามีโคลติด
  - 1.2 มงกุฎดอกไม้บนศีรษะเหี่ยวเฉา
  - 1.3 เหนือออกกรักแร้
  - 1.4 มีกลิ่นตัว
  - 1.5 สภาพสิ่งแวดล้อมที่เคยมีมาแต่เดิมไม่น่ารื่นรมย์
2. โฌโนะโกะซุอิ Shō No Gosui (小の五衰) ได้แก่
  - 2.1 ไม่มีเสียงอันน่ารื่นรมย์
  - 2.2 รัศมีไม่เปล่งประกาย
  - 2.3 น้ำติดตามร่างกายเวลาอาบน้ำ
  - 2.4 ยึดติดกับสิ่งที่อยู่รอบกาย
  - 2.5 กระพริบตาบ่อย

ความเชื่อดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากความคิดทางศาสนาพุทธที่กล่าวว่าชีวิตทั้งปวงย่อมต้องเวียนว่ายในภุมิทั้ง 6 หรือที่เรียกว่า “โรคุโดรินเนะ” Rokudōrinne (六道輪廻) อย่างไม่มีที่สิ้นสุดจนกว่าจะตรัสรู้จึงจะได้หลุดพ้นจากกงเวียนแห่งชีวิต เทพซึ่งยังคงมีความรักโลกโกรธหลงก็แจกเช่นเดียวกัน เมื่อถึงยามที่หมดบุญลงก็ต้องไปจุติในภุมิใหม่ซึ่งอาจเป็นภุมิสวรรค์ โลกมนุษย์ หรือแม้แต่นรกภุมิก็เป็นได้ กล่าวกันว่ายิ่งเทพเคยชินหรือลุ่มหลงกับความสุขในสวรรค์มากเท่าใด เมื่อถึงคราที่ต้องประสบกับความเสื่อมยามเมื่อหมดบุญลงก็จะยิ่งบังเกิดความทรมานมากเท่านั้น⁷

⁷ Ishida Misumaro, *Shinbukkyōjiten*, (Tokyo: Sēshinshobō, 1962), p.382.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวกนกภัทร รื่นภิรมย์ เกิดเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2522 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี 2544 เป็นอาจารย์สอนวิชาภาษาญี่ปุ่น ที่โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม ตั้งแต่ปี 2546 จนถึงปัจจุบัน เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีญี่ปุ่น คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในภาคปลาย ปีการศึกษา 2547

